

OHBA TADASHI DAN KOKUBU SHOZO DALAM HUBUNGAN JEPUN-BURMA, 1937 – 40

Abu Talib bin Ahamd
Universiti Sains Malaysia
Pulau Pinang

Umumnya kajian-kajian yang dibuat berkenaan dengan Pendudukan Jepun di Burma mensifatkan tahun-tahun sebelum 1940 sebagai tidak menarik dan tidak bererti dari segi dasar kerajaan Jepun terhadap perkembangan nasionalisme tempatan.¹ Namun demikian, jika dikaji dengan lebih terperinci maka ternyatalah tanggapan itu tidak sepenuhnya tepat. Kehadiran dan kegiatan orang-orang Jepun baikpun yang bermastautin atau yang datang sebagai pelancong atau pelawat ke Burma sebelum 1940,² telah sedikit sebanyak mempengaruhi dasar kerajaan Jepun kepada perkembangan politik negeri itu, termasuklah perkembangan nasionalismenya. Di dalam bukunya, 'The Japanese File',³ Eric Robertson berpendapat bahawa sebahagian dari kejayaan Pendudukan Jepun adalah hasil sumbangan orang-orang Jepun yang bergiat di rantau ini sebelum tibanya peperangan. Sebahagian dari mereka ini telah berusaha memudahkan jalan penaklukan dan pendudukan tentera Jepun kemudiannya. Kegiatan orang-orang Jepun ini disamakan oleh Eric Robertson

1 Boei Kensyujo, Sensyi Syitsyu (Institute Pertahanan Negara, Bilik Sejarah Perang) *Biruma Koryaku Sakusen* (Kempen Penaklukan Burma), Percetakan Asagumo, Tokyo, 1967, h. 1 – 3; Won Z. Yoon, 'Japan's Occupation of Burma, 1941 – 1945', Tesis Ph.D., Universiti New York, 1971, h. 54 – 64.

2 Banci penduduk tahun 1931 menunjukkan terdapat seramai 570 orang rakyat Jepun yang menetap di Burma. Angka ini meningkat kepada 691 pada bulan Mac 1936 dan 409 darinya menetap di Rangoon. Pada bulan Julai 1941, semasa Jepun mula dikenakan tekanan-tekanan ekonomi oleh pihak Berikat, terdapat 305 orang sahaja di Burma. Dari segi pekerjaan, kebanyakan rakyat Jepun bekerja sendiri seperti doktor gigi, jurugambar dan tukang urut atau bermajikan dengan firma, bank dan Konsulet Jepun. Hanya seorang sahaja yang pernah berkhidmat dengan firma Inggeris, tetapi kemudiannya dipecat di atas sebab-sebab keselamatan pada tahun 1938. Lihat: Burma Monthly Intelligence Summary, *BMIS* No. 1, Januari 1937; Naikaku Joho Kyoku (Biro Penerangan Kabinet), *Biruma no Seiji, Keizai, Bunka* (Politik, Ekonomi dan Kebudayaan Burma), Tokyo, 1942, h. 13; *F.O. 371/22192* Surat dari Syarikat Fairweather Richards kepa S. Sasaki bertarikh 23.7.1938.

3 Eric Robertson, *The Japanese File*, Heinemann Asia, Hong Kong, 1979.

sebagai memenuhi prinsip “Mysterious thread”⁴ yang dikemukakan oleh seorang pengulas ketenteraan China zaman silam bernama Sun Tzu. Di dalam istilah itu terkandung lima jenis pengintipan dan jika dilakukan serentak, tiada siapa yang akan menyedari kegiatan itu. Prinsip inilah yang menjadi strategi Jepun sebelum Perang Dunia Kedua untuk **menjayakan** penetrasi ekonomi, pengintipan dan propaganda sebelum melaksanakan tindakan ketenteraan.

Kegiatan orang-orang Jepun itu walau bagaimanapun mendapat perhatian birokrasi-birokrasi kolonial, baikpun di Burma atau di negeri-negeri lain di Asia Tenggara. Di Burma, seperti yang akan dibincangkan di bawah, terdapat rekod-rekod kerajaan Burma yang **menunjukkan** kebimbangan terhadap kegiatan orang-orang Jepun di negeri itu. Terdapat dua individu Jepun yang ketara dalam soal ini, iaitu Ohba Tadashi dan Kokubu Shozo. Individu yang pertama itu merupakan seorang Pengarah Pusat Perdagangan Nippon (PPN), manakala Kokubu Shozo ialah seorang doktor gigi. Kegiatan kedua-dua mereka itu di **Rangoon** sering mendapat liputan di setiap keluaran laporan perisik kerajaan kolonial.⁵

Memang tidak **dinafikan** bahawa kedua-dua Ohba dan Kokubu bukan merupakan faktor penting di dalam penggubalan dasar Tokyo terhadap Burma. Tetapi apa yang lebih penting dan menarik ialah penglibatan kedua-dua individu ini di dalam perkembangan politik tempatan menampakkan kontradiksi. Ohba tidak pernah mempersoalkan dasar kerajaan sementara Kokubu dengan caranya yang tersendiri cuba mengubah dasar kerajaan terhadap pergerakan nasionalisme tempatan. Kontradiksi yang lebih menarik lagi dapat dilihat dari tulisan-tulisan Kokubu sendiri. Apakah perubahan sikap Kokubu dari yang bersifat idealis di tahun-tahun sebelum 1940 kepada sikap yang bersifat kolonialis mencerminkan dilema rakyat Jepun yang pernah ke Burma yang seringkali diberikan label “pro-Burma”.

Dalam usaha memperluaskan fahaman Penyatuan Asia (Pan-Asianism), kedua-dua Ohba dan Kokubu mendapat manfaat dari usaha yang dibuat oleh seorang *hpongyi* U Ottama di tahun-tahun 1907 – 38. Usaha U Ottama untuk memperkenalkan Jepun kepada

4 *Ibid.*, h. 1 dan 163.

5 Sejak tahun 1937, kerajaan Burma telah mengeluarkan dua laporan perisik (sulit). Laporan pertama, *Burma Defence Bureau Intelligence Summary* (BDBIS) dikelola oleh Jabatan Pertahanan (dan Polis); sementara, *Burma Monthly Intelligence Summary* (BMIS) dikeluarkan oleh tentera. Ruanglingkup BMIS luas walaupun kedua-dua laporan sulit ini menggunakan sumber yang sama untuk beberapa perkara. Aktiviti-aktiviti rakyat Jepun merupakan bahagian penting dalam kedua-dua laporan ini.

Burma bermula selepas kemenangan Jepun ke atas Rusia pada tahun 1905. Pemimpin-pemimpin politik tahun 1930an seringkali men-sifatkan kemenangan ini sebagai mempunyai kesan psikologi ke atas perkembangan nasionalisme tempatan⁶ tetapi tiada yang berusaha untuk mengetahui punca bagaimana Jepun mencapai kemenangan. Hanya U Ottama sahaja yang menunjukkan kecenderungan untuk “memandang ke Timur”.

Bermula dari tahun 1907, Ottama telah melawat Jepun sebanyak dua kali. Selepas lawatan pertamanya — selama 3 tahun — Ottama begitu ghairah dengan beberapa aspek kehidupan Jepun seperti industri, disiplin, tabiat, agama, falsafah dan kebudayaan di samping menghayati fahaman Penyatuan Asia melalui perkenalan dengan Dr. Sun Yat Sen serta pemimpin-pemimpin politik Benggala yang radikal yang mendapat perlindungan politik di Jepun.⁷ Hasil dari lawatan ini dapat dilihat melalui tulisan Ottama, *Japanyi Athtokpatti* (Jepun) yang diterbitkan pada tahun 1914 semasa lawatan keduanya ke Jepun. Pada tahun 1938, Ottama menerbitkan sebuah lagi buku berkenaan Jepun dan fahaman Penyatuan Asia berjudul *Cina dan Jepun*.

Japanyi Athtokpatti merupakan pengenalan ringkas tentang beberapa aspek kehidupan orang Jepun, yang disifatkan oleh Ottama sebagai adunan unsur-unsur tradisi dan moden, kepada rakyat Burma. Implikasinya memang nyata: Ottama mensifatkan Jepun sebagai alternatif bagi Burma dalam aspek pemodenan masyarakat dan negara yang menyeluruh. *Cina dan Jepun* merupakan penerimaan Ottama kepada hakikat bahawa Jepun adalah pemimpin bagi negeri-negeri di Asia: oleh yang demikian apa yang dilakukan oleh Jepun di Cina atau Manchuria perlulah mendapat sokongan rakyat Burma.

Tulisan-tulisan di tahun-tahun 1940-an memberikan kata sepakat tentang peranan U Ottama di dalam menyebarkan *Nihon Seisyin* (Semangat Jepun).⁸ Tanpa meneliti akhbar tempatan sebenarnya amat sukar sekali untuk menentukan dengan tepat penerimaan *Nihon Seisyin* di kalangan rakyat tempatan di tahun-tahun 1910an dan 1920an. Di tahun-tahun 1930an rekod inteligen kerajaan menunjukkan bahawa fahaman Penyatuan Asia hanya berkisar kepada segelintir

6 Contohnya lihat Ba Maw, *Breakthrough in Burma: Memoirs of a Revolution, 1937-46*, Percetakan Universiti Yale, New Haven, 1968, h. 81.

7 Ohno Tohru, “Nihon Koku Denki” (Jepun) (I) *Shiroku* (Universiti Kagoshima), no. 3, 1970, h. 81; *Greater Asia*, 8-8-43.

8 Contohnya lihat, Kokubu Shozo, “Nihon Seisyin no Hiryo” (Memperkembangkan Semangat Jepun), *Shin Ajia* (Tonuc), no. 9, 1943, h. 54 – 63.

individu sahaja.⁹ Juga didapati, individu-individu ini bersikap jauh lebih kritikal dari U Ottama terhadap dasar-dasar Jepun walaupun ada di antara mereka yang boleh disifatkan sebagai pro-Jepun.¹⁰

OHBA TADASHI DAN KEMPEN AKHBAR ANTI-BRITISH

Sebelum pengusirannya pada tahun 1940, Ohba Tadashi ialah pengarah kepada PPN di Rangoon sejak tahun 1930. Tugas resminya ialah untuk memperluaskan hubungan dagang antara Jepun dan Burma. Perisik-perisik Cina walau bagaimana pun yakin bahawa Ohba telah menggunakan PPN sebagai pusat perisikan Jepun di Burma.¹¹ Tidak banyak maklumat yang didapati tentang latar belakang Ohba. Apa yang jelas ialah beliau telah memulakan kariernya dengan Kementerian Perdagangan dan Perindustrian sebagai perisik perdagangan.

Berbanding dengan Kokubu, Ohba hanya menulis sebuah buku sahaja berkenaan Burma.¹² Dia tidak menyentuh tentang peranannya semasa di Burma.¹³ Juga tidak terdapat sebarang lapuran sulit kerajaan Jepun berkenaan PPN. Sebenarnya terdapat kekeliruan di Jepun bila ada lapuran yang mengatakan Rangoon berada di Indocina Perancis.

Kerajaan kolonial Burma mula mengesyakki penglibatan Ohba di dalam kempen anti-British di akhbar-akhbar tempatan pada awal tahun 1939 tetapi tidak mempunyai bukti yang nyata. Lapuran sulit sering mengkaitkan nama Pengarah PPN ini kepada beberapa akhbar tempatan seperti *Thuriya*, *Rangoon Mail*, *New Light of Burma* dan *New Burma* yang dipunyai oleh seorang ahli politik tempatan yang terkenal, Dr. Thein Maung.¹⁵ Bukti-bukti tentang penglibatan Ohba hanya didapati pada penghujung tahun 1939. Resit-resit resmi yang dirampas menunjukkan Ohba telah membuat bayaran yang begitu regular kepada beberapa orang wartawan tempatan untuk menyiarkan

9 F.O. 643/1941-42/38GS Aktiviti Menteri-Menteri; Pejabat Setiausaha Gabenor (Burma).

10 Utagawa Nobuo, "Gendai Biruma Bunka" (Kebudayaan Burma), *Shin Ajia*, no. 10, 1941, h. 64.

11 F.O. 643/1941-42/38GS Aktiviti Menteri-Menteri; Pejabat Setiausaha Gabenor.

12 Ohba Tadashi, *Biruma* (Burma), Percetakan Unsodo, Kyoto, 1942.

13 Ini berbeza dari apa yang dapat dilihat dari tulisan Nagai Koji, *Biruma Gokuchu Ki* (Kesah Tahanan Di Burma), Tokyo, 1942. Semasa dalam tahanan Nagai cuba untuk menyakinkan keunggulan Jepun sebagai pemimpin Asia kepada rakan-rakan sepenjaranya di Penjara Insein.

14 *Who's Who in Japan, 1939-40*, Tokyo, 1940, h. 45.

15 *BMIS*, no. 3, Mac 1939.

makalah-makalah pro-Jepun dan mengkritik dasar Inggeris di Burma.¹⁶ Contohnya dalam bulan Disember 1938, Ohba telah membayar Rs. 80 kepada Maung Khin, wartawan *New Light of Burma* dan kepada Maung Ba, juga seorang wartawan. Di samping itu bayaran sebanyak Rs. 100 tiap-tiap seorang dibuat kepada wartawan-wartawan *Rangoon Times*, *Daily News*, *New Burma*, *Progress* dan *Saithan*. Ohba juga membiayai jamuan-jamuan yang diadakan untuk rakyat Burma yang tertentu seperti hpongyis dan wartawan, individu-individu yang disifatkan sebagai menghayati fahaman Penyatuan Asia.¹⁷

Pembayaran-pembayaran ini dibuat ketika kempen-kempen anti-British di akhbar tempatan begitu vokal. Pada bulan Disember 1938, akhbar *Rangoon Times* telah memberikan sokongan kepada usaha untuk mengembangkan hubungan perdagangan dan kebudayaan di antara Jepun dan Burma.¹⁸ Akhbar *New Burma* telah mula menerbitkan makalah-makalah pro-Jepun selepas tahun 1938 seperti yang bertajuk "Eastward Ho!", "On to Japan" dan "The West Failed Us".¹⁹

Di tahun-tahun 1941 – 42 kempen-kempen ini berjaya mencapai matlamatnya. Pentadbiran kolonial memang sedar tentang hal ini dan cuba mengadakan beberapa sekatan dari segi pentadbiran untuk membentasi aktiviti-aktiviti ini. Pegawai Akhbar dan Publisiti diberikan kuasa untuk memberi amaran dan menapis setiap rencana terlebih dahulu. Akhbar yang seringkali dikenakan tapisan rencana termasuklah *New Light of Burma*, *Saithan* dan *New Burma*.²⁰ Walau bagaimanapun tidak ada bukti yang menunjukkan adanya pengharaman akhbar sebelum tahun 1942.

Satu cara yang lebih berkesan untuk menyebarkan fahaman Penyatuan Asia ialah melalui penubuhan Persatuan Jepun-Burma. Persatuan ini mula ditubuhkan di Tokyo pada bulan July 1937: tujuannya untuk mengembangkan perdagangan dan hubungan kebudayaan antara Burma dan Jepun. Ohba tidak memberikan tarikh khusus tentang penubuhan cawangan-cawangan di Burma tetapi setahun kemudiannya mengatakan terdapat beberapa buah cawangan — 16 disifatkan berjaya dan 10 sebagai kurang berjaya — di seluruh pelusuk negeri Burma.²¹

16 F.O. 371/32572 Propaganda Jepun di Burma.

17 F.O. 371/32572 Jamuan di Restoran Sunny View, 45 Du Bern Rd., Rangoon.

18 BMIS, no. 12, Desember 1938.

19 Ba Maw, *op. cit.*, h. 49.

20 BOF: 5/821 B96/40 Report on the Burma Campaign, 1941-42 oleh Sir Reginald Dorman-Smith, Gabenor Burma, Simla, 1943, h. 47.

21 F.O. 371/32572 Propaganda Jepun di Burma.

Tidak diketahui apa sebenarnya berlaku di dalam persatuan ini. Jika cawangan di Rangoon boleh disifatkan sebagai petunjuk, Persatuan Jepun-Burma bolehlah disifatkan sebagai alat penting untuk menyebarkan fahaman Penyatuan Asia atau sekurang-kurangnya untuk memupuk sikap pro-Jepun di kalangan segelintir rakyat Burma. Cawangan Rangoon ini ditubuhkan pada bulan April 1939 dan merupakan yang paling aktif di Burma. Ahli-ahlinya terdiri daripada bekas pegawai kerajaan, pendidik dan *hpongyi* serta orang biasa.²² Ahli-ahlinya menerima fahaman Penyatuan Asia dan seperti U Ottama, mereka menerima Jepun sebagai contoh untuk kesemua aspek pembangunan serta sebagai punca bantuan kebendaan bagi rakyat Burma.²³ Hubungan erat dengan Jepun dijalin melalui lawatan ahli-ahli persatuan ke Jepun seperti Dr. Thein Maung dan U Ba Yin: mereka ini kemudiannya dikehendaki untuk menyampaikan laporan kepada ahli-ahli yang lain tentang lawatan mereka.

Perlu diingatkan bahawa ahli-ahli Persatuan Jepun-Burma tidak menerima Jepun dengan bulat-bulat. Mereka pentingkan bantuan Jepun sekiranya ini boleh memperbaiki kedudukan ekonomi kaum pribumi yang ditekan oleh orang-orang India, Cina dan Eropah.²⁴ Mereka juga sedar bahawa masalah ekonomi tidak dapat dipisahkan dari masalah politik iaitu kemerdekaan. Mereka juga mahu mengambil cara-cara yang digunakan oleh Jepun di Cina dan Manchuria untuk mengukuhkan kedudukan ekonomi orang-orang Burma walaupun mereka sedar cara-cara begini tidak bermoral.²⁵

Satu lagi bidang yang diterokai oleh Persatuan Jepun-Burma ialah usaha menghantar penuntut-penuntut Burma ke Jepun. Cadangan telah dibuat pada bulan Disember 1938 melalui PPN.²⁶ Pada bulan Mac tahun berikutnya seramai 12 orang penuntut Burma dilaporkan sedang memohon visa ke Jepun. Sebenarnya sokongan rakyat begitu dingin sekali kepada usaha ini. Pada tahun 1940, hanya terdapat 9 orang sahaja penuntut dari Burma yang sedang belajar di Jepun: 3 di dalam bidang tekstil, 2 kejuruteraan dan seorang di bidang kimia, getah, perdagangan dan percetakan.²⁷ Persatuan Jepun-Burma walau bagaimanapun berasa penuh yakin bahawa penuntut-penuntut ini bukan sahaja akan membawa pulang ilmu pengetahuan tetapi juga

22 BDBIS, no. 4, 25-4-39; F.O. 643/1941-42/38GS, Aktiviti Menteri-Menteri; Pejabat Setiausaha Gabenor.

23 F.O. 643/1941-42/38GS, Mesyuarat sulit Persatuan Jepun-Burma pada 28-9-40.

24 BMIS, no. 9, September 1940.

25 F.O. 643/1941-42/38GS, Mesyuarat sulit Persatuan Jepun-Burma pada 28-9-40.

26 BMIS, no. 2, Februari 1939; no. 3, Mac 1939.

27 Utagawa Nobuo, "Gendai Biruma Bunka", *op. cit.*, h. 62.

boleh diharapkan untuk menjadi asas kepada penyebaran “suasana Jepun” di Burma nanti.²⁸

Sejauh manakah ahli-ahli Persatuan Jepun-Burma ini boleh disifatkan sebagai menghayati fahaman Penyatuan Asia masih dapat dipertikaikan terutamanya beberapa orang di antara mereka — ahli-ahli terkemuka sebelum 1942 — telah mengambil langkah yang berlainan menyesuaikan diri semasa pendudukan Jepun di Burma. U Saw telah ditahan di Uganda atas kesalahan bersubhat dengan Jepun pada bulan Januari 1942. U Ba Yin tidak pernah terlibat dengan pentadbiran Jepun dan terus menghilangkan diri sementara Tharawaddy Maung Maung bersara dari politik buat sementara waktu sebagai “tanda taat setianya kepada kerajaan kolonial”.²⁹ U Ba Pe juga menarik diri dari melibatkan diri secara aktif setelah kecewa dengan dasar Jepun pada bulan Mei 1942.³⁰ Hanya Dr. Ba Maw dan Dr. Thein Maung sahaja yang terus berkecimpung di dalam politik semasa pendudukan Jepun dari awal hingga akhir.

Sebelum tahun 1942, U Ba Yin dan Dr. Thein Maung memang dikenali sebagai ahli politik yang mahukan hubungan erat dengan Jepun: Ba Yin dari segi pelajaran dan Thein Maung dari segi perindustrian. U Ba Yin juga tidak ragu-ragu untuk mengeluarkan pendapat pro-Jepunnya secara umum atau secara peribadi.³¹ Walau bagaimanapun beliau tidak mahu Jepun berkuasa di Burma, tetapi sanggup bekerjasama sekiranya ini adalah untuk kebaikan rakyat Burma. Sebenarnya pandangan Ba Yin ini tidak berbeza dari apa yang dijelaskan oleh Kokubu dan Utagawa tentang penerapan fahaman Penyatuan Asia di Burma. Mengikut Kokubu, kelompok ahli-ahli politik dan *hpongyi* yang dikenalnya memang memahami kekuatan kenteraan Jepun dan memerlukan bantuan dari Tokyo, tetapi mereka juga sangsi sejauh manakah Jepun bersedia untuk menghulurkan bantuan.³²

Utagawa pula tidak pernah mempersoalkan penghayatan fahaman Penyatuan Asia atau sikap pro-Jepun di kalangan individu-individu Burma yang

28 *Ibid.*

29 BOF: 5/781 B24/40(ii) Kenyataan Tharawaddy Maung-Maung bertarikh 9-9-45.

30 Thakin Nu, *Burma under the Japanese: Pictures and Portraits*, McMillan, London, 1954, h. 30-31; Iida Shojiro, *Biruma Gunsei to Dokuritsu Mondai wo Kaiko shite* (Kenangan Pentadbiran Tentera dan Masalah Kemerdekaan Burma), Tokyo, 1962, h. 19. (Kenangan hidup General Iida Shojiro, Komander Tentera ke 15 yang disimpan di Arkib Bilek Sejarah Perang, Institute Pertahanan Negara, Tokyo).

31 BMIS, no. 11, November 1940, Perbualan di antara pegawai Jabatan Pertahanan dan U Ba Yin, Wakil Rakyat dari Meiktila Timur yang baru pulang dari Jepun.

32 Kokubu Shozo, *Biruma to Indo no Hikaku* (I) (Burma dan India, Satu Perbandingan), Nanyo Shiryō, no. 297, 1943, h. 12.

dikenalnya. Apa yang beliau tidak mengerti ialah sikap individu yang sama yang begitu kritikal terhadap dasar Jepun di Manchuria dan di Cina.³³ Sebenarnya Kokubu dan juga Utagawa tidak pernah mengambil kira dasar kumpulan yang mereka sifatkan menghayati fahaman Penyatuan Asia. Apa yang jelas, kumpulan ini mementingkan cogan kata Burma untuk orang Burma dan bukan Burma untuk orang asing termasuk Jepun dan sebagai kelompok asing kemajuan serta perkembangan ekonomi mereka mestilah ditekan.³⁴

KOKUBU SHOZO DAN RANCANGAN KERJASAMANYA

Nama Kokubu mula terkenal melalui lapuran sulit kerajaan kolonial sejak tahun 1937 lagi. Beliau ialah bekas tentera laut yang meletakkan jawatan dan bermastautin di Burma sejak tahun 1925. Untuk seketika beliau pernah terlibat di dalam bidang pertanian di negeri Shan tetapi ini ditinggalkan semasa kemelesetan ekonomi dunia pada penghujung tahun 1920an. Beliau kemudiannya berpindah ke Rangoon dan membuka sebuah klinik gigi dan sekolah latihan judo untuk kegunaan pasukan polis. Kokubu mengkaji politik Burma dari segi kiri dan kanan: baginya kesemua mereka ini menentang Inggeris tetapi hubungan rapat mestilah dibuat dengan kumpulan sayap kanan sahaja seperti kumpulan Thakin yang dipimpin oleh Ba Sein dan Tun Ok. Pandangan ini terus dikekalkan semasa pendudukan Jepun di Burma ketika kumpulan Thakin sayap kiri jauh lebih berkuasa dari Thakin sayap kanan atau Dr. Ba Maw sendiri.

Kokubu merupakan penulis yang begitu produktif. Bidang yang diterokainya merangkumi sejarah, politik, kebudayaan dan ekonomi Burma. Sejak tahun 1937 lagi beliau begitu lantang meminta bantuan rakyat Jepun untuk pergerakan nasionalisme Burma.³⁵ Ini kemudiannya dijadikan memoranda rasmi yang telah diserahkan kepada kerajaan Jepun pada awal tahun 1940.³⁶

Memoranda ini mengkritik dasar kerajaan yang tidak memasukkan Burma kedalam kawasan Kemakmuran Asia Raya yang telah diisytiharkan pada bulan Disember 1938. Kokubu berpendapat dengan penerapan Burma, Jepun akan mendapat jaminan dari segi

33 Utagawa Nobuo, "Gendai Biruma Bunka", *op. cit.*, h. 64-65.

34 F.O. 643/1941-42/38GS, Tujuan dan Dasar Liga serta Undang-Undang dan Peraturan (Persatuan Jepun-Burma) bertarikh 12-12-40.

35 Kokubu Shozo, "Birumajin no Tame" (Untuk orang-orang Burma), *Shin Ajia* no. 10, 1939, h. 70 - 74; Temu bual dengan Professor Ueda Michio, Kagoshima (Kyushu), pada 14-11-81. Profesor Ueda ialah bekas anggota *Minami Kikan*.

36 Gaimusyo (Kementerian Luar), *Biruma Dokuritsu Kigyo Teian* (Cadangan untuk Kemerdekaan Burma) diserahkan oleh Kokubu Shozo.

keselamatan di sebelah barat di samping dapat menguasai sumber-sumber ekonomi yang begitu banyak.

Kokubu juga mencadangkan kerajaan memberikan bantuan kebendaan dan wang ringgit untuk menjayakan revolusi Burma yang akan diketuai oleh beliau sendiri bersama-sama ahli-ahli politik terkenal seperti Dr. Ba Maw, U Soe Thein, dan U Ba Pe. Apa yang tidak diambil kira oleh Kokubu ialah politik Burma semasa pra-perang dunia II begitu kompleks untuk mendapatkan perpaduan ahli-ahli politik tempatan apatah lagi di antara Ba Pe dan Ba Maw. Apa yang dapat dilihat ialah Kokubu melibatkan individu-individu ini kerana sikap mereka yang pro-Jepun dan juga anti-komunis.³⁷ Memang tidak dinafikan bahawa Ba Maw menampakkan ciri-ciri anti-penjajahan yang meluap-luap tetapi beliau juga kritikal terhadap idea-idea yang pernah diutarakan oleh Kokubu.³⁸

Memoranda ini telah dikaji dengan teliti oleh wakil-wakil Kementerian Luar, Tentera Darat dan Tentera Laut pada musim panas tahun 1940. Jawapan resmi dikeluarkan pada bulan September dan dengan sebulat suara menolak cadangan yang dibuat oleh Kokubu. Berikut diturunkan jawapan yang sepenuhnya:

a Dari segi prinsipnya, kerajaan memang bersetuju untuk membantu pergerakan nasionalis Burma.

b Burma sebenarnya amat sesuai sekali dijadikan medan ujian organisasi perisik (*kikan*) dan gerakan bawah tanah untuk menentang kolonialisme Inggeris.

c Sikap pro-Jepun dan anti-Inggeris yang terdapat di Burma merupakan bukti kekuatan pergerakan nasionalis tempatan. Tetapi amat rumit bagi Jepun untuk memberikan bantuan yang konkrit. Orang-orang Burma mestilah boleh mempertahankan negara mereka selepas tercapainya kemerdekaan. Masalahnya mereka tidak mempunyai kemampuan dan kekuatan untuk berbuat demikian. Apa yang jelas, Jepun terpaksa mengekalkan pasukan tenteranya di Burma dan ini akan merumitkan hubungan Tokyo dengan Hanoi dan hubungan Tokyo dengan Bangkok.

37 Temubual dengan Profesor Ueda Michio, Kagoshima, pada 14-11-81; juga lihat, Kokubu Shozo, *Biruma Dokuritsu to Kokunai Taisei* (Kemerdekaan Burma dan Keadaan Dalam Negeri) Nanyo Shiryo, no. 154, November 1942, h. 1, 10.

38 Ba Maw, *op. cit.*, h. 110.

d Terdapat juga keraguan tentang kejayaan revolusi yang dicadangkan di samping kemungkinan revolusi ini akan mengorbankan terlalu banyak nyawa.³⁹

Walaupun memorandanya ditolak, Kokubu masih meneruskan usahanya untuk mendapatkan sokongan umum untuk membantu pergerakan nasionalis Burma. Sebenarnya pihak Tentera telah pun bersetuju untuk menubuhkan organisasi perisik yang dikenali dengan *Minami Kikan* (Organisasi Selatan) dan ketuanya, Kolonel Suzuki Keiji telah pun diarahkan untuk: (i) mendapatkan maklumat berkenaan pergerakan nasionalis Burma, dan (ii) menutup Jalan Burma (Burma Road).⁴⁰

Sikap dingin pemerintah terhadap cadangan Kokubu dapat dimengertikan di dalam hubungan Tokyo dengan Hanoi dan Bangkok pada tahun-tahun 1939 – 40. Pada bulan July 1940, dasar kerajaan Jepun ialah untuk mengakhiri peperangan di Cina dan satu cara yang dapat digunakan ialah dengan menyekat jalan-jalan bantuan untuk rejim Chiang Khi-shek seperti di Hong Kong dan utara Vietnam.⁴¹ Jalan Hong Kong telah pun ditutup pada tahun 1939 dan di antara Ogos – September 1940, Tokyo menggunakan diplomasi dan kekuatan tentera untuk mendapat persetujuan Hanoi untuk menutup hubungan dengan Cina. Sehari selepas cadangan Kokubu ditolak, Jepun telah memulakan perundingan dengan Hanoi dan perjanjian telah dicapai pada 22 September yang memberikan Jepun kepentingan-kepentingan ekonomi dan tentera.⁴²

Negeri Thai juga merupakan tumpuan penting bagi Jepun di tahun-tahun 1930an. Ini tidaklah berbeza dari usaha-usaha yang dibuat semasa zaman Meiji (1868 – 1912) untuk memperluaskan pengaruh Jepun di Bangkok⁴³. Mengikut Duta Inggeri di Bangkok, hanya Jepun sahaja di tahun-tahun 1930an yang mempunyai Attache Tentera Darat dan Laut: Attache Tentera Daratnya juga adalah

39 Gaimusyo, *Biruma Dokuritsu ni kansuru Ken* (Hal-Hal berkaitan dengan Kemerdekaan Burma) bertarikh 12-9-40, Arkib Kementerian Luar Jepun, Tokyo.

40 *Biruma Koryaku Sakusen*, h. 1-2, h. 10.

41 Gaimusyo, *Nihon Gaiko Nempyo narabi ni Juyo Bunsyo* (Kronologi Diplomasi Jepun dan Dokumen-Dokumen Penting Kerajaan), vol. 2, Hara Shobo, Tokyo, 1966, h. 437-438.

42 F.C. Jones, *Japan's New Order in East Asia: Its Rise and Fall, 1937-45*, Percetakan Oxford Universiti, London, 1954, h. 226-231.

43 Yoshikawa Toshiharu, "Ajiashugisha no Taikoku Shinsyutsu: Meiji chuki no Ichikyokumen" (Penganut fahaman Penyatuan Asia di negeri Thai di Pertengahan Zaman Meiji) *Tonan Ajia Kenkyu* (Kyoto), vol. 16, no. 1, Jun 1978, h. 78-93.

pengarah gerakan perisik Jepun di Asia Tenggara dan Asia Selatan.⁴⁴ Sekiranya Bangkok merupakan medan perisik antara bangsa, Jepun juga berusaha untuk merubahkan sikap negeri Thai dari pro-Inggeris kepada pro-Jepun dan tahun-tahun 1939 – 41 menampakkan kejayaan bagi Jepun.

Di samping itu tindakan tegas kerajaan kolonial di Burma juga sedikit sebanyak bertanggungjawab terhadap berakhirnya aktiviti bawah tanah Kokubu dan Ohba serta individu-individu lain yang disifatkan sebagai membahayakan pada tahun 1940. Awal bulan Ogos 1940, kedua-dua Ohba dan Kokubu ditangkap: sebelum tahun 1940 berakhir, kedua-duanya telah diusir keluar dari Burma. Kokubu sebenarnya sudah lama menjadi tumpuan agen-agen polis. Namanya muncul setiap keluaran lapuran perisik kerajaan dan tentera. Surat-suratnya diperiksa dan mana yang disifatkan sebagai membahayakan dirampas. Ini termasuklah makalah-makalah yang dihantar dari Jepun atau Mancuria.⁴⁵

Selepas pengusirannya dari Burma, Kokubu terlibat untuk beberapa ketika dengan *Minami Kikan* dan ditugaskan di Bangkok di samping bertanggungjawab untuk mendapatkan penglibatan rakyat Jepun seperti Ueda Michio di dalam organisasi ini. Pada bulan Ogos 1941, Kokubu meninggalkan *Minami Kikan* kerana konflik peribadi dengan Kolonel Suzuki Keiji.⁴⁶ Apa yang jelas, selepas ini minatnya terhadap politik nasionalisme Burma turut berubah dan tidak seghairah di tahun-tahun sebelumnya.

Kokubu, walau bagaimanapun, telah memberikan tumpuan yang besar ke bidang penulisan berkenaan Burma. Di antara tahun-tahun 1942 – 45, kualiti serta kuantiti tulisannya begitu mengagumkan. Dalam tahun 1944 beliau menulis *Biruma Meguri* (Lawatan ke Burma) di samping menjadi penyunting utama kepada kajian 2-jilid yang dibuat oleh Persatuan Burma di Tokyo, *Dai Biruma Shi* (Sejarah Burma Raya).⁴⁷ Di samping itu beliau menerbitkan makalah-makalah yang bersifat ilmiah untuk rujukan rakyat Jepun yang berminat tentang

44 Temubual dengan Major-General Kadomatsu Masaichi, Tokyo, 12-1-82. General Kadomatsu bertugas di Bahagian Kelapan yang bertanggungjawab kepada dasar Jepun dari segi ketenteraan di Asia Tenggara.

45 *BMIS*, no. 6, September 1937; BOF: 5/65B(1)67 Perampasan di Burma Jurnal dari Jepun yang mengandungi artikel yang bersifat anti-British.

46 Temubual dengan Profesor Ueda Michio, Kagoshima, pada 4-11-81; Lihat juga, Ohta Tsunezo, *Biruma ni okeru Nihon Gunsei no Kenkyu* (Penyelidikan tentang Pentadbiran Tentera Jepun di Burma), Yoshikawa Kobunkan, Tokyo, 1967, h. 42.

47 *Biruma Meguri* (Lawatan ke Burma), Tokyo, 1944; Persatuan Burma, *Dai Biruma Shi* (Sejarah Burma Raya), 2 jilid, Tokyo, 1944.

Burma.⁴⁸ Penglibatan Kokubu dengan Persatuan Burma ini seolah-olah memberikan gambaran bahawa beliau merupakan nadi penggerak persatuan. Ini berbeza sekali dengan Ohba yang terus tidak kedengaran langsung semasa atau selepas perang.

KOKUBU SHOZO — IDEALIS ATAU KOLONIALIS?

Kokubu semasa pendudukan Jepun di Burma terus mengekalkan idealismenya berkenaan nasionalisme Burma. Dia terus melihat pergolakan politik di Burma berkisar di antara apa yang beliau fahamkan sebagai kelompok sayap kanan dan kelompok sayap kiri seperti yang digambarkan oleh Profesor Ueda Michio dalam satu temubual dengan penulis pada tahun 1981. Dari segi penggubalan dasar negara, Kokubu, seperti *Shina Ronin* (Pengembara Jepun di Cina) di zaman Sun Yat Sen, gagal untuk mengubah dasar kerajaan tetapi ini tidak menghalangnya dari terus membuat cadangan atau mengemukakan pendapat melalui tulisan berkenaan dengan Burma. Seperti U Ottama yang terus meminati Jepun sejak tahun 1907 hingga ke akhir hayatnya (1939), minat Kokubu terhadap Burma juga berkekalan hingga ke akhir hayatnya (1963).

Pandangannya terhadap Burma, walau bagaimanapun mengalami perubahan semasa Jepun berkuasa di Rangoon. Perubahan ini berlawanan sekali dengan dasar resmi Tokyo tetapi tidak semestinya bercanggah dengan pandangan umum rakyat Jepun atau sekurang-kurangnya pentadbir-pentadbir Jepun yang berkhidmat di Burma. Tahun 1942 merupakan kemuncak kejayaan ketenteraan Jepun di Asia Tenggara: rancangan-rancangan awal ke arah kemerdekaan telah digantikan dengan pentadbiran tentera, seperti di Burma. Kokubu tidak pernah mempersoalkan ini seperti yang dilakukan oleh Kolonel Suzuki Keiji atau Lt. General Iida Shojiro.

Tulisan-tulisan Kokubu selepas tahun 1943, sebaliknya menampakkan pandangan yang mahukan pengkuasaan Jepun diteruskan di Burma dan ini bercanggah sekali dengan kehendak-kehendak pemimpin-pemimpin politik tempatan seperti Dr. Ba Maw. Pada tahun 1944, Kokubu telah menulis berkenaan dengan penghijrahan rakyat Jepun sebagai pentadbir ke Burma. Kokubu mencadangkan: (i) mereka yang berpelajaran dan bermoral tinggi sahaja dibenarkan, dan (ii) mewajibkan mereka ini memperelajari bahasa Burma supaya

48 Mengikut senarai yang dikeluarkan oleh Persatuan Burma sebelum tahun 1945, terdapat 19 tulisan yang dihasilkan oleh Kokubu Shozo tetapi penulis hanya berjaya mengesan 15 sahaja dan ini boleh didapati di Perpustakaan Parlimen Jepun (Kokkai Toshokan), Tokyo.

mereka dapat menyaingi masyarakat China.⁴⁹ Pada tahun 1943 terdapat lebih kurang 800 pegawai tadbir Jepun di Burma. Mengikut Hanawa Akira, yang berkhidmat di Bahagian Pentadbiran Awam (Gunsei Kambu), pentadbir-pentadbir adalah pakar di dalam bidang masing-masing dan di Burma, mereka juga diberikan tugas mengikut kepakaran masing-masing.⁵⁰ Hanawa tidak ingat cadangan-cadangan Kokubu di atas dijadikan sebagai syarat asas pengambilan pegawai-pegawai ke Burma.

Perlu juga dinyatakan di sini bahawa tidak terdapat dasar ras (minzoku taisaku) yang khusus untuk Burma di antara tahun-tahun 1942 – 45. Apa yang ada ialah satu arahan yang dikeluarkan oleh Bahagian Pentadbiran Am Pasukan Selatan Tentera Jepun khas untuk Sumatra tetapi berkaitan juga dengan Asia Tenggara secara am. Dasar ini menjelaskan 3 perkara penting berkenaan dengan penghijrahan rakyat Jepun ke Asia Tenggara. Perkara-perkara ini adalah seperti berikut:

- a menunjukkan ciri-ciri kepimpinan melalui prinsip moral yang tinggi,
- b perlunya untuk diadakan cara pemilihan yang rapi, dan
- c rakyat Jepun yang benar-benar berdarah Jepun.⁵¹

Memoranda ini juga begitu khusus dari segi mempertahankan kemurnian pentadbir-pentadbir Jepun di Asia Tenggara. Ianya juga sedar kepada kemalasan dan kecuaiian yang terdapat di kalangan rakyat pribumi: tetapi ini akan dapat di atasi sekiranya setiap pentadbir Jepun mempunyai moraliti dan kebudayaan yang tinggi. Memoranda ini juga mengingatkan rakyat Jepun bahawa empayar Jepun sangat-sangat bergantung kepada mereka dan merujuk kepada kejatuhan empayar Islam kerana orang-orang Arab gagal untuk memelihara kemurnian bangsa Arab.⁵²

Pada bulan Ogos 1943 Burma telah diisytiharkan sebagai sebuah negara yang “merdeka” tetapi wilayah-wilayah Shan masih terus diletakkan di bawah pentadbiran Jepun sehingga bulan November tahun yang sama. Pada tahun 1944, Kokubu telah mempersoalkan

49 Kokubu Shozo, *Hojin no Biruma Shinshutsu ni kansuru Ikkosatsu* (Satu Pandangan berkaitan dengan Penghijrahan Rakyat Jepun ke Burma), Nanyo Shiryo, no, 466, h. 16-17.

50 Temubual, Tokyo, bertarikh 15-10-81.

51 Sensyi Bu (Pejabat Sejarah Perang), *Minzoku Taisaku Sanko Shiryo* (Sumber-Sumber berkaitan dengan Dasar Ras) bertarikh November 1942, h. 13.

52 *Ibid.*, h. 35-36.

langkah kerajaan melepaskan wilayah-wilayah Shah ini untuk diletakkan di bawah pentadbiran Dr. Ba Maw. Beliau juga mencadangkan 50,000 imigran dibawa dari Jepun tiap-tiap tahun untuk menetap di wilayah Shan. Mengikutnya dalam masa 10 tahun, imigran ini boleh digunakan sebagai pengimbang kepada pengaruh-pengaruh nasionalisme Thai atau Burma. Kokubu menggunakan persamaan iklim dan kebudayaan untuk menguatkan hujahnya.⁵³ Sebagai contoh penyelidikan yang rapi, kajian persamaan iklim antara beberapa tempat di Burma dan di Jepun begitu mengkagumkan dan tulen. Pandangan-pandangan ini juga mencerminkan pendapat sebahagian besar pegawai-pegawai tadbir Jepun yang berkhidmat di wilayah Shan khususnya di bandar Taunggyi.

Ohta Tsunezo, seorang pensyarah Maktab Tentera di Sendai semasa perang, telah mengadakan lawatan selama 5 bulan ke Burma pada tahun 1943. Beliau juga berkesempatan melawat wilayah Shan. Lapuran hariannya bukan sahaja mengandungi pendapat-pendapat semasa berkenaan dengan wilayah Shan tetapi juga pandangan beliau sendiri yang memperkecil-kecilkan pembesar-pembesar daerah yang dipanggil *saopha* atau *sawbwa*.⁵⁴ Mengikut Ohta, majoriti di kalangan lebih kurang 90 orang pentadbir Jepun di Taunggyi mahukan Jepun terus menguasai wilayah Shan dan seterusnya dijadikan sebagai sebuah jajahan. Mereka mengutarakan perkara-perkara berikut sebagai alasan:

- a kesesuaian iklim,
- b sikap rakyat Shan yang begitu pro-Jepun,
- c kebanyakan *sawbwa* telah menyatakan kesediaan mereka untuk diperintah oleh Jepun untuk selama-lamanya,
- d pentingnya wilayah Shan dari segi ketenteraan dan strategik.⁵⁵

KESIMPULAN

Sebelum tahun 1940, Tokyo sangat bergantung kepada individu-individu seperti Ohba dan Kokubu untuk mendapatkan maklumat penting berkenaan Burma dan butir-butir mengenai pengaliran keperluan tentera untuk rejim Chiang Kai-shek melalui pelabuhan

53 Kokubu Shozo, *Syan Chiho Shokuminchi Rom* (Perdebatan berkenaan Penghijrahan rakyat Jepun ke wilayah Shan), Nanyo Shiryo, no. 282, 1944, h. 3.

54 Ohta Tsunezo, *Syan Nikki* (Laporan harian lawatan ke Shan), 1943.

55 *Ibid.*

Rangoon. Fungsi ini kemudiannya diambilalih oleh Kolonel Suzuki dan *Minami Kikan*. Kedua-dua Ohba dan Kokubu dibantu oleh sekumpulan rakyat Burma yang disifatkan sebagai penganut fahaman Penyatuan Asia. Sebenarnya hubungan di antara personaliti-personaliti yang menyerikan hubungan Jepun-Burma di tahun-tahun terkahir pentadbiran kolonial Inggeris begitu rapuh sekali. Kepentingan bersama di antara mereka berkisar kepada penentangan terhadap kolonialisme Inggeris yang berdasarkan landasan yang berlainan. Perubahan sikap Kokubu dari yang bersifat pro-Burma kepada “anti-Burma” di tahun-tahun 1937 – 43 walaupun manampakkan kontradiksi tetapi bukanlah merupakan satu perkara yang luar biasa. Ramai lagi individu-individu, sama ada yang terlibat dengan *Minami Kikan* atau Pasukan ke 15 Tentera Jepun, yang mempunyai sikap yang serupa pada masa yang sama. Apa yang jelas kelihatan pada hari ini ialah kekecewaan mereka di atas kegagalan kelompok-kelompok yang mereka sokong untuk berkuasa selepas 1948 atau 1962 atau pemerintah yang terdapat di Burma pada hari ini tidak seperti yang mereka harapkan.

SINGKATAN

F.O. = file-file Pejabat Luar Inggeris yang tersimpan di Public Record Office, London.

BOF = file-file yang berasal dari Pejabat Burma yang tersimpan di India Office Library & Records (IOR), London.